

Cogito

REVISTĂ DE CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ PLURIDISCIPLINARĂ

Vol. VI, nr. 2/iunie, 2014

București, 2014
ISSN 2066-7094

**Revista „COGITO” apare sub egida
Universității Creștine „Dimitrie Cantemir”**

Adresa: Splaiul Unirii nr. 176, sector 4, București
Tel.: 021.330.79.00, 021.330.79.11, 021.330.79.14
Fax: 021.330.87.74
E-mail: cogito.ucdc@yahoo.com

Revista Cogito este indexată
în **EBSCO, PROQUEST,**
CEEOL, INDEX
COPERNICUS, HEINONLINE
(recunoscute CNCS).

Cogita

REVISTĂ DE CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ PLURIDISCIPLINARĂ

Vol. VI, nr. 2/iunie, 2014

ISSN 2066-7094

Fiecare autor răspunde pentru originalitatea textului și pentru faptul că articolul nu a fost publicat anterior.

DESPRE UNIVERSUL EMINESCU

Gheorghe Văduva

Eminescu a fost din nou prezent - așa cum este el: profund, romantic, puternic, nepereche, nemuritor și incandescent - în clipa de comemorare a 125 de ani de la trecerea lui în neființă și în eternitate, clipă consemnată, în miez de iunie 2015, și la Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, în prezența doamnei rector, prof. univ. dr. Corina Dumitrescu, a unor personalități importante din spațiul culturii și învățământului, a unor profesori, masteranzi, studenți din Universitate și de la alte instituții, precum și a unui grup de elevi de la școlile din capitală cu care Universitatea conlucrează. Toți cei prezenți la acest eveniment, împreună cu doi eminescologi de mare prestigiu - Nicolae Georgescu și Nicolae Cheșu - au fost, deopotrivă, creatori și beneficiari ai unui dialog cu totul special despre Eminescu și, în remember, în spiritualitatea veacului luminii culturii românești, veac din care, marelui poet, marelui jurnalist și marelui român - Mihai Eminescu -, i-au revenit doar 39 de primăveri, au rechemat cu emoție, prin gând și prin cuvânt, un geniu, o valoare și un simbol: Universul Eminescului.

Eminescu nu este doar un poet, doar un jurnalist, doar un condeier, doar un luptător pentru păstrarea nealterată a tradiției, a românismului, a sufletului și spiritului neamului, a valorilor acestui spațiu Dumnezeiesc și nici doar un ostaș viteaz în războiul supraviețuirii neamului și unirii lui, ca mare popor, pe teritoriul vechii Dacii, așa cum susțineau cei de la „Carpatia” creată de el tocmai pentru a reînvia spiritul a ceea ce el a numit „de la Nistru până la Tisa”... Eminescu înseamnă toate acestea la un loc și este foarte greu de înțeles cum a încăput atâta univers, în miezul unui veac atât de frământat și de neîncăpător, în viața, în truda și în sufletul acestui om de o sensibilitate cu totul specială și de o profunzime care face din el unul dintre cei mai pătrunzători analiști români ai acelor vremuri. Crezul Eminescu și truda lui pentru el se înscriu într-un fel, în spiritul epocii, îndeosebi în cel al filosofiei clasice germane care tocmai se apropia de maxima ei împlinire, în spiritul rațiunii pure și al puterii de judecare, generat de Kant, al analiticii și dialecticii transcendente, al teoriei cosmogonice a

acestuia, dar, într-un fel, prin forța raționamentului de tip voluntar, a rolului Eului în cunoașterea lumii, și în cel al cutezanței lui Schopenhauer care îndrăznește să-i spună lui Goethe că nici soarele n-ar fi pe cer dacă n-ar fi el să-l vadă.

Desigur, acestea sunt doar conexiuni. Eminescu nu putea fi străin de ele, pentru că la școala lor s-a format. Dar Eminescu nu este o sinteză a celorlalți, nu este un produs de conexiune, un citator de texte, o enciclopedie de salon. Eminescu este un travaliu, un buldozer, un salahor genial, pe acest tărâm al cunoașterii. Eminescu este el însuși în tot și prin tot ce a scris, prin tot ce a făcut în spațiul cuvântului scris și în cel al bătăliei pentru adevăr.

Nicolae Georgescu, poate cel mai activ și mai pasionat truditoresc pe complicatul ogor al creației eminesciene, cel care a căutat până în pânzele albe nu doar textele eminesciene, ci și textele conexe din publicistica vremii care explică travaliul și spiritul eminescian, a subliniat, între altele, valoarea publicisticii marelui poet, truda lui la „Timpul”, polemica lui cu publicația „Românul”, dar mai ales calitatea cu totul deosebită a acestui tip de scrieri eminesciene. Unul dintre participanți, prin intervenția sa, a relevat și actualitatea acestor texte, limpezimea lor, forța lor imensă.

Nicolae Cheșu a relevat unicitatea lui Eminescu, îndeosebi ca poet, calitatea și irepetabilitatea scrierilor sale, universul omului de cultură Mihai Eminescu și rolul lui în generarea poeziei moderne, în îmbogățirea limbii, în creația românească.

Prof. univ. dr. Gabriela Pohoată, moderatorul acestei mese rotunde, a prezentat o viziune interesantă și inedită despre filosofia lui Eminescu, despre filosoful Eminescu. Desigur, Eminescu nu a creat un sistem filosofic, nu a scris opere filosofice de anvergură, nici pe tema ontologiei, nici pe cea a gnoseologiei sau logicii și nici măcar nu a generat critici la adresa sistemelor filosofice pe care el le cunoștea atât de bine. Dar întreaga operă eminesciană este una de tip filosofic, întrucât include în ea gândire profundă (filosofia fiind, în esența ei, un mod de a gândi, o știință, o practică și o metodă de gândire, de cunoaștere). Filosofia, la Eminescu, este una de tip implicit, care se regăsește în fiecare text, în fiecare cuvânt pus pe hârtie, este un modus cognoscendi și, pentru marele poet, chiar un modus vivendi. Marele Eminescu a trăit intens, tocmai pentru că a gândit intens, profund și creativ. Pentru Eminescu, viața, atâta câtă a fost nu a însemnat nici „Ou sont les neiges d'antan”, cum medita Villo, nici „Fugit irreparabile tempus” și nici măcar Carpen Diem, ci o concentrare maximă a gândului până la esențializarea lui într-o monadă de tip leibnizian, ca un fel de

loc din care se regenerează izvorul... Filosofia lui Eminescu este o maximă concentrare în verb și o maximă expansiune în semantica fiecărui cuvânt. Numai un geniu poate face asta. Iar filosofia unui poet și unui publicist genial nu este una explicită, ci una implicită, conținută în fonem și în semantem.

Eminescu este, fără îndoială, izvorul de cuvinte și axul central al formării multora dintre noi, indiferent de vremurile și de condițiile în care am învățat. Situațiile și condițiile au fost diferite de la o epocă la alta, dar Eminescu a fost și a rămas totdeauna același, unic și irepetabil, ca un brad frumos și singuratic undeva pe un vârf de munte. Cei mari l-au biciuit, i-au scurtat viața și chiar l-au ucis, cei mulți l-au iubit și l-au nemurit.

Din momentul în care am citit și am memorat prima poezie scrisă de Eminescu, marele poet al oricărui suflet, marele jurnalist nu al clipei, ci al duratei, și marele Om a rămas în viața mea ca un reper de bază și ca un patrimoniu. Cu ani în urmă, la biblioteca „Bibicescu” din Drobeta Turnu Severin, într-un caiet de la Convorbiri Literare, din acelea mari, cu 200 de file de dictando, păstrat cu sfințenie de cei de acolo, chiar la „Fondul special”, cum era pe atunci, Eminescu cita două versuri din Ovidiu, cu cerneală violetă, cu scrisul lui mărunț, îngrijit și drept:

*„Donec eris felix multos numerabis amicos,
Tempora si fuerint, nubila solus eris.”*

Și, mai jos, le traducea astfel:

*„Până ce ești fericit numeri amici o mulțime,
Vremile grele viind, singur atunci rămâi”*

Mai jos, urma semnătura lui, cu floarea aceea inconfundabilă, și, după alte două rânduri, cu scrisul mare și relativ caligrafic, de școlar, Creangă adăuga:

*Ce-i lumea?
Zi-i lume și te mântue!*

Așa erau cei de atunci, din vremea fără de vreme a Eminescului. Filosofia meditativă, profundă, cumva retrasă în nota de pesimism a textului celui exilat la Pontul Euxin, pe aceeași lungime de undă cu simțirea lui Eminescu, dar generoasă prin relevarea fațetei mântuitoare a lumii, așa cum o vede Creangă,

rămâne una dintre esențele gândului, cugetului și creației eminesciene și a celor patru decenii neîmplinite în care al a trăi și a trudit.

De aceea, când suntem triști, îl cităm pe Eminescu, așa cum el îl cita el pe Ovidiu; când nu suntem triști, îl adorăm pentru luminile pe care le-a aprins pe înălțimile limbii române.

NICIODATĂ CA ODATĂ...

Nicolae Georgescu*

nae.georgescu@gmail.com

Abstract: *The author deals with the philosophy of language in Mihai Eminescu's poetry, referring to The Evening Star (Luceafărul), A Dacian's Prayer (Rugăciunea unui Dac), Separation (Despărțire) and The Years Have Passed (Trecut-au anii), taking notice of the time expressions in the poet's writings from manuscript to his best known editions. This philosophy of Eminescu is better reflected in the first printing that have the poet's consent than in the subsequent editions of his poems.*

Keywords: *Eminescu, Hegel, Al. Surdu, Petru Creția, Lucian Costache, The Evening Star (Luceafărul), A Dacian's Prayer (Rugăciunea unui Dac), time, negation, never, not once, not ever, writing, punctuation.*

Când regularizezi un sistem de scrieri vechi trebuie să fii de două ori atent la sensuri: mai întâi la cele actuale, uzuale – apoi la cele din sistemul respectiv. Autorii care au gândit îndelung asupra scrisului implică în grafie gândul: trebuie cel puțin să-ți pui întrebarea dacă are sens *ce* și *cum* au scris ei, înainte de a schimba ca pentru noi. Iată, de pildă, banalul *odată* la Eminescu. Redau prima strofă a „Luceafărului” în forma din *Almanahul România jună* (aprilie 1883)¹:

A fost odată ca 'n povești,
A fost ca nici odată
Din rude mari împărătești
O prea frumoasă fată.

Convorbirile literare reiau poemul în august 1883, astfel²:

A fost odată ca 'n povești.
A fost ca niciodată
Din rude mari împărătești
O prea frumoasă fată.

Titu Maiorescu păstrează, pentru ediția din decembrie 1883³, forma din *Almanah*, în ediția a II-a (1885) are la fel – dar în ediția a treia (1888) pune *A fost*

* Prof. univ. dr., Universitatea Spiru Haret, București.

¹ M. Eminescu: *Luceafărul, Almanachulu Societății Academice Socialu-Literare România Jună*, Viena, Aprilie 1883.

² M. Eminescu, *Luceafărul, Convorbiri literare*, Iași, august 1883.

³ *Poesii* de Mihail Eminescu, Ed. Librăriei Socecu et Comp., București, 1884 /apărută în 1883/, p. 277.

o dată și *ca nici o dată*, forme pe care apoi le abandonează. (Nu e greu de înțeles de ce abandonează: la reluarea termenului, în vorbele fetei, are: *Noi merge nici odată*, deci a avut intenția să corecteze și aici: *o dată*, dar corectorul l-a înțeles greșit și a ieșit greșeala *Noi merge*, pentru *N'oi merge*; de obicei în vecinătatea corecturilor lui Maiorescu apar greșeli tipografice noi. La ediția a IV-a va fi renunțat, așadar.) Editorii de după el oscilează între *niciodată* și *nici odată*. Astăzi textul este astfel, după Perpessicius⁴:

A fost odată ca-n povești,
A fost ca niciodată,
Din rude mari împărătești,
O prea frumoasă fată.

În prima ediție, din 1939, Perpessicius nu avea nimic după primul vers, împotriva întregii tradiții de până la el, dar apoi revine la forma împodobită cu virgule – pe care o stabilise, de fapt, C. Botez (1930)⁵.

Cât despre manuscrise, nu ne lămuresc prea mult, laboratorul *Luceafărului* fiind extrem de vast. Undeva găsim „A fost odată ca 'n povești / A fost ca nici odată” (Mss. 2277, 132, corelat cu „N'oiu merge nici odată”), la fel este în Mss. 2275, 39, pentru ca în *Legenda Luceafărului* (Mss. 2261, 198, datat de poet *Aprilie 10, 1882*) să găsim „A fost odată ca 'n povești / A fost ca nici o dată”, corelat însă cu „N'oiu merge nici odată”. Peste tot în manuscrise punctuația este albă – fie că sunt ciorne, fie că e lăsată special deoparte (probabil, pentru a fi completată sistemic pe textul definitiv) – astfel că autorului însuși îi putem atribui sigur doar virgula din *Almanah* sau punctul de *Convorbiri* după primul vers. Încă o dată: cine-și face iluzia că manuscrisele rezolvă cele mai multe probleme editoriale se înșală: mai degrabă ele dau sugestii. Pentru *nici* (măcar) un poem eminescian nu deținem ultimul manuscris, cel dat la tipografie. Și, ca să fim și mai liniștiți în privința aceasta, trebuie să mai știm un lucru: chiar după tipărire poetul intervenea asupra textului (vezi cazul *Scrisorii III*, publicată în *Convorbiri literare* și apoi în *Timpu*). Am demonstrat în altă parte⁶ că, în cazuri extreme, pentru greșeli tipografice se întreprunea procesul de tipărire al *Convorbirilor literare*, se făcea corectura și apoi se relua. (Există exemplare din revistă, același număr, care diferă: unele au greșeala tipografică, altele nu o au).

Așadar, și în privința primelor versuri din *Luceafărul* tot editorii trebuie să întrebați asupra voinței auctoriale.

Ce vrea să însemne, în fond, această oscilație a formelor și a punctuației? Nimica toată, s-ar zice, a evoluat scrierea spre simplificare în privința formelor, *nici o dată*, *nici odată* e mai ușor de scris *niciodată*. Limba română nu are un termen specializat pentru „jamais” franțuzesc (așa cum *nici* germana, de pildă,

⁴ M. Eminescu, *Opere, I, Poezii tipărite în timpul vieții*, Ediție critică îngrijită de Perpessicius, București, Fundația regală pentru literatură și artă, Vol. I, 1939, p.167.

⁵ Mihai Eminescu, *Opere. Poesii. Tomul I*. Ediție îngrijită de Constantin Botez, București, Editura Cultura Națională, 1933, p.152

⁶ N. Georgescu, *Eminescu și editorii săi*, Ed. Floare albastră, București, Vol. II, p. 78.